

8 ΔΕΚ. 1972

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ Πελοπόννησος ἀποτελεῖ τὸ νοτιώτατον τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς εἶναι 21466 τετραγ. χιλμ.

Ἱστορία. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Χώρα αὕτη ἐκλήθη Πελοπόννησος ἀπὸ τοῦ Πέλοπος υἱοῦ τοῦ Ταντάλου καὶ ἐγγόνου τοῦ Διὸς, πατρὸς δὲ τοῦ Ἀτρέως, Θυέστου κτλ. καὶ κίττου τῶν Ἀτρεΐδων Ἀγαμέμνονος καὶ Μεγέλαου. Ὁ νέος Πέλοπος μεταβὰς εἰς Πίσαν τῆς Ἠλείας ὡς μνηστήρ τῆς Ἰπποδαμείας, θυγατρὸς τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Οἰνομάου, ἔλαβε ταύτην ὡς ἄλλον τοῦ πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἀγῶνος διαρροφῆμας καὶ συγχρότως τὴν βιαιότητα ἀντὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀγῶνα φονεῦθέντος Οἰνομάου. Ἀνεδρεύθη δὲ ἡγεμονία ισχυρότατος, οὗτος ὡστε ὅλη ἡ Χώρα ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ Πελοπόννησος, καθ' ἣν διασπάρησαν εἴτα οἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ υἱοί. Οὐδέποτε δὲ αὕτη κατὰ τὴν ἰστορικὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλεσεν ἡνωμένην πολιτείαν, ἀλλ' ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰς ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων. Ἐξαιρουμένου τοῦ ΝΑ. τμήματος τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν Σπαρτήν, σχεδὸν οὐδεμίαν ἐπιφάνειαν κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ σημασίαν τὰ στενὰ περὶχωρα μιᾶς πόλεως. Μετὰ τὴν καλοῦμένην «κίθιστον τῶν Δωριέων» ὅλη σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος κατοικήτο ὑπὸ τῶν Δωριέων, περιοριζέτο δὲ οἱ παλαιότεροι κτίσιμοι οἱ μὲν Ἀχαιοὶ εἰς τὴν Δ. καὶ ΒΑ. παραλίαν, οἱ δὲ Ἀργεῖοι, ὡς καὶ πρὶν εἰς τὴν ἐπ' αὐτῶν καλουμένην χώραν. Πολὸ ὕστερον νέα εἰσβολαὶ ἐπέληθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατὰ τὸν Γ'. καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Α'. αἰῶνος μ. Χ. τῶν Γόθων, κατὰ δὲ τὸν ΣΤ'. καὶ κατόπιν τῶν Ἀράβων, Σλάβων καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν μονίμως, ἀλλὰ ἐκχριστιανισθέντες προσέλαβον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, οὕτως ὡστε κατὰ τὸν Γ. αἰῶνα ἦτο ἡ ἀπολόνοος γενικὴ τῆς χώρας γλῶσσα.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Φράγκοι ἱππῶτα Γοδοφρέδος ὁ Βελλαροδονίνος καὶ Γουλιέλμος ὁ Ζαφιλίτης τῇ βοιωτικῇ Βοηρογυνδίων ἱπποτῶν ἐκυρίευσαν τὴν Πελοπόννησον (πλὴν ὀλίγων τμημάτων παραλίαν, τὰ ὁποῖα προῆλθον εἰς τοὺς Βενετούς, ὀλιγίστην θέσεων μειωσῶν ὑπὸ τὸν Μιχαήλ Β' Παλαιολόγον) διηρέθη δὲ ἡ χώρα εἰς 12 βαρωνίαις. Ἡρὸ τοῦ τέλους δὲ τοῦ Β' αἰῶνος οἱ Βεζαντινοὶ πάλιν ἤρριξαν νὰ καταλαμβάνουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐτὴν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνα σχεδὸν ἦτο εἰς τὰς χεῖρας των, ἐν τῷ μεταξύ εἶχαν εἰσέλθῃ (κατὰ τὸν ΙΑ') καὶ οἱ Ἀλβανοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον λοιμῶν. Τῷ 1460 ἡ Πελοπόννησος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες τῷ 1510 κατέλαβον καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς Βενετούς παρῆσαν μέρη. Πόλεμον ἔποιον τῷ 1685 ὁ Φρ. Μοροζίνης ἐπὶ περὶ τῆς Βενετικῆς ἀρχῆς ἐπιτέθη κατὰ τὸν Τούρκων καὶ κατώθησεν ἐντός τριῶν ἔτων νὰ γῆν ἡ χώρα ὅλη τῆς Χώρας, μόλις δὲ τῷ 1718 ὑπετέθη αὕτη ἐκ νέου εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς. Ὑπὸ τούτους ἀπετίλει παντὺς ἀπὸ διασπάρησιν ἀπὸ ποταμῶν καὶ ποταμῶν βιβαδῶν. Μικρὰν καταστροφὴν

ἐπέφερε ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλώφ, καθ' ὅσον ἐπὶ 9 ἔτη διετέλεσεν ἡ Πελοπόννησος ἐρμαιοὶν τῶν λεηλασιῶν καὶ βιοπραγιῶν τῶν ἄλβανικῶν σομαίων, τὰ ὁποῖα ἡ Τουρκία εἶπε στρατολογίσει πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Τέλος δὲ τῆ 23ῃ Μαρτίου 1821 ἐν Πελοποννήσῳ ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, ἡ μετὰ πολυετῆ ἀγῶνα καταλίξασα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν μέρους τοῦλάχιστον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Παρκτηρητέον ὅτι τὸ κοινὸν ὄνομα «Μωρέως» (Μωρέας) διὰ τὴν Πελοπόννησον, τοῦ ὁποῖου διάφοροι ἐτυμολογίαι ἀναφέρονται, ἐμφανίζεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ II' αἰῶνος, ὅποτε δηλαδὴ κατελήφθη ἡ χώρα ὑπὸ τῶν φράγκων ἡγεμόνων, ἐγεννήθη ὅθεν κατὰ πάσαν πιθανότητα διὰ τῆς μεταπλάσεως τῆς λέξεως «Ρωμαία».

Νομοί. Ἡ Πελοπόννησος περιλαμβάνει ὁ Νομοὺς τῆς Ἑλλάδος, Ἀχαΐας, Ἠλείας, Ἀρκαδίας, Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, Λακωνίας, Μεσσηνίας. Μέχρις ἐσχάτων ἦτο χροσόνηρος συνδεομένη μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἥτοι στενῆς γλώσσης γῆς, ἡ ὁποία ἐκλήθη οὕτω ἐκ τῆς πλησίον πόλεως τῆς Κορίνθου. Οὕτω τότε τὰ πλοῖα ἠναγκάζοντο νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τοῦ Κορινθιακοῦ νὰ περιτρέχουσιν ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς ναυσιπλοΐας οἱ Περίανδρος, Δημήτριος, Κάισα, Καλιγούλας, Νέρων, Ἡρώδης συνέλαβον τὸ σχέδιον τῆς κοπῆς τοῦ Ἰσθμοῦ μέχρις ὅτου κατὰ τὸ ἔτος 1881 Γαλλικὴ εἰταιρία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τύρρ ἔλαβε τὴν ἀδειαν τῆς διορυξέως του καὶ ἤρχισε δραστηρίως τὰς ἐργασίας. Τῷ 1890 ἡ εἰταιρία αὕτη δὲν ἤδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν καὶ τότε ἐσηματίσθη Ἑλληνικὴ εἰταιρία ἡ ὁποία ἀπετελείωσε τὸ ἔργον τῆς διώρυγος ἐν ἔτει 1893. Ἡ διώρυξ ἔχει μῆκος 63 χμ. πλάτος 24 χμ. καὶ βάθος 8 μ. Ἡδη μελετᾶται νέα διαπλάτυνσις καὶ ἐκβάθυνσις τῆς διώρυγος.

Ὀρη. Τρεῖς μεγάλους κορμούς ὄρεων ἔχει ἡ Πελοπόννησος ἀρχομένους ἀπὸ τὸ ὑψιπέδιον τῆς Ἀρκαδίας 2.375 μ., τὴν Κυλλήνην 2.375 μ., τὰ Ἀρκοῖνεα (νῦν Χελμός 2.350 μ. καὶ τὸν Ἐρύμανθον (νῦν Ὠλονὸν) 2.225 μ. τοῦ ὁποῖου αἱ ἀπορροαῖς κατοπέρειαι καταλίγουσιν εἰς τὸν Χελυδορέα καὶ τὸ Παναχαϊκὸν (πρὸς Α. τῶν Πατρῶν) σχηματίζοντα τὴν Ἀχαΐαν. Πρὸς ΝΑ. τὰ Ἀρκαδικὰ ὄρη συνδέονται διὰ τοῦ Λυκαίου ὄρους 1420 μ. μετὰ τοῦ Αἰγάλειου, ἐνῶ πρὸς ΜΑ. ἀμεινον συνέχειαν ἔχουν τὸν Πάργωνα, ὅστις διὰ τοῦ Μαλέα προβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Μεταξὺ τούτων ἐγείρεται τὸ σχεδὸν ἀνυψώστατον ὄρος ὁ Ταΰγετος μετὰ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν του καλομένην Ταύκετον (Ἄγιος Ἡλίας) ὕψους 2409 μ. χιονοσκεπῆ κατὰ πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους με ὀξείας κορυφᾶς ἐκ μαρμάρου. Ἄλλα ὄρη ὁ Πάργων καὶ ὁ Ταΰγετος περιβάλλουν τὴν Λακωνίαν.

Πεδιάδες. Μεταξὺ τῶν ὄρεων τούτων κατερχομένων πρὸς τὴν θάλασσαν ὅπου εἰσέρχονται μεγάλοι κόλποι, σχηματίζονται εὐφρορα βαθύπεδα μέρη ἀρδευόμενα ὑπὸ τῶν μεγαλυτέρων ἕξ Ἀρκαδίας πηγάζοντων ποταμῶν, ὡς Λακωνικὴ πεδιάς ὑπὸ τοῦ Ἐυρώτα, αἱ δύο Μεσσηνιακαὶ ὑπὸ τοῦ Παμίσου, ἡ Ἀργολικὴ ὑπὸ τοῦ Ἰνιάχου, ἡ δὲ μεγάλη πεδιάς τῆς Ἠλίδος κεῖται περὶ τὸν κάτω ροῦν τῶν σημαντικωτέρων

ποταμῶν τῆς Πελοποννήσου τοῦ Ἀλφειοῦ (μετὰ τοῦ Λαίδωνος) καὶ τοῦ Πηνειοῦ.

Υψίπεδα. Υψίστοιον ἐν τῇ Α. Ἀρκαδία περιβαλλόμενα γύρωθεν ὑπὸ ὄρεων καὶ τῶν ὁμοίων τὰ ὕδατα ἐξαφανίζοντα δ' ὑπογείων ἐξόδων (καταβόθρων). Ὅμοιος καταβόθρα ὑψίστοιον καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου ὡς ἐπὶ τοῦ Παναχαϊκοῦ (Ἐωδιᾷ) τῆς Ἀχαΐας κ.τ.λ.

Συγκοινωνίαι. Α'.) Διὰ ξηρᾶς. Διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Ὁ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς Α. εἰς τὴν Πελοπόννησον ἄγων σιδηροδρόμος διακλαδοῦται ἐν Κορίνθῳ. Καὶ κατὰ μῆκος μὲν τοῦ Κορινθιακοῦ βαίνει ἡ γραμμὴ Κορίνθου—Πατρῶν—Πύργου—Ὀλυμπίας—Κυπαρισσίας, ἡ δὲ ἄλλη γραμμὴ βαίνει ἐκ Κορίνθου εἰς Ναύπλιον—Ἄργος—Τριπόλιν—Καλαμίας—Κυπαρισσίαν. Ἐκ Πύργου μεταβαίνει τις εἰς Ὀλυμπίαν εὐδικῶς διακλαδονομένης ἐκεῖ τῆς γραμμῆς, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸ Κατάκολον, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ ἐπίγειον τοῦ Πύργου καὶ ἐκ Καββασιῶν εἰς τὰ Λουτρά τῆς Κυλλήνης. Ἐκ Καλαμῶν μετ' Ἀθηνῶν, Μύλων, Τριπόλεως, Ναυπλίου, Πύργου, Κυπαρισσίας καὶ Μεσσηνίας. Διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Ἄργου εἰς Ναύπλιον. Ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἀθήνας διὰ Κορίνθου ἐπίσης Πειραιῶς καὶ Καλαμῶν. Β'.) Διὰ θαλάσσης. Α'. Ἑλληνικῶν ἀποπολιτικῶν ὡς καὶ ξένων ἑταρῶν ἐκ Πατρῶν μὲ ὄλους τοὺς λιμένας τῆς Ἑλλάδος καὶ Εὐρώπης, Τουρκίας καὶ Ἀμερικῆς.

Ἡ τοιαύτη συγκοινωνία διεξάγεται καὶ ἐκ Κατακόλου, Καλαμῶν καὶ Ναυπλίου ἰδίως διὰ τὴν μεταφορὰν προϊόντων ἢ εἰσαγωγῆν μερικῶν εὐδῶν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἢ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Πελοποννήσου διεξάγεται δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν, ὡς Πατρῶν—Καλαβρύτων, Πατρῶν—Πύργου, Τριπόλεως—Σπάρτης (δύο ὁδοί, μία διὰ τοῦ ὄρους Βουγλιᾶ καὶ ἑτέρα διὰ Τεγέας) ἐπίσης Τριπόλεως—Σπάρτης, Σπάρτης—Γυθείου, Σπάρτης—Μιστρά, Ναυπλίου—Ἄργου, Ναυπλίου—Λυγουριά, Κορίνθου—Μεγάρων, Ἀθηνῶν, Κορίνθου—Ἄργου—Ναυπλίου, Κορίνθου—Λουτρακίου, Σπάρτης—Λιμηναίας. Ἐκτὸς δὲ τῶν ὁδῶν τούτων ὑπάρχει ὑπὸ ἐκτέλειαν πλήρης δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν δι' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον τοῦ ὁποίου δὲν κατέστη δυνατὴ ἢ περαιοῖσι λόγῳ τῆς οικονομικῆς κρίσεως ἐκ τῆς ὁμοίας ἐπαμάτησαν τὰ περισσότερα ἔργα. Ἐκτὸς τῶν ἀμαξιτῶν τούτων ὁδῶν ὑπάρχει πάντοτε πλήθος ἡμιονικῶν ὁδῶν διὰ τῶν ὁμοίων συγκοινωνοῦσι τὰ χωρία μεταξὺ τῶν, ὡς καὶ μετὰ τῶν πόλεων. Γ'.) Α'. αὐτοκινήτων. Σχεδὸν ἐπὶ πᾶσιν τῶν ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἤδη ἐπιφέρει συγκοινωνία καὶ δι' αὐτοκινήτων μὲ πλήρη δρομολόγια ὡς π.χ. Πατρῶν—Λιγίου, Πατρῶν—Καλαβρύτων, Πατρῶν—Πύργου κ.τ.π, ἢ τοιαύτη δὲ δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνία ἐξελικτοῦται ἰδίως τὰ διὰ φορὰ χωρία μεταξὺ τῶν, ἢ μετὰ τῶν προσηγουσίων τῶν Νομῶν.

Φάρροι καὶ Φανοί. Διὰ τὴν ἀπερρώστου λειτοουργίαν τῶν πλοίων κατὰ τὰς γῆρας, τίς τοὺς πλείους λιμένας τῆς Πελοποννήσου ἐπιτάσσονται φάρροι μὲ μεγάλην ἐντάσιν φησὶς πρὸς ἐγκλίαν τῶν ναυτιλλομένων ὡς καὶ φανοὶ μικροῦς ἐντάσσει διὰ τὴν ἀποφυγὴν διαφύγειν κινδύνου. Τοιοῦτοι φάρροι καὶ φανοὶ ἐπιτάσσονται ἐν Πάτραις

ών μέγιστος φάρος εἰς τὸ τέρμα τοῦ λιμενοβραχίονος τοῦ Ἀγ. Νικολάου ὄρατος ἀπὸ ἀποστάσεως 12 περίπου μιλίων. Φανοὶ δὲ 5, ἦτοι 2 εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κυματοθραύστου, 1 εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λιμενοβραχίονος Τριάντη, 1 εἰς τὸ τέρμα λιμενοβραχίονος Καλαβρύτων καὶ ἓνα εἰς τὸ τέρμα λιμενοβραχίονος Τριῶν Ναυάρχων. Εἰς Καλάμιας 1 δεξιὰ τῶ εἰσπλέοντι ἐπὶ προβλήτος, πρᾶσινον χροῦματος καὶ 1 ἀριστερὰ ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου ἐρυθροῦ. Ἐν Ναυπλίῳ 1 ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου ἐρυθροῦν ὄρατὸν ἀπὸ ἀποστάσεως 3 μιλίων. Ἐπίσης ἓνα εἰς Δρέπανον, 1 εἰς Ρίον, 1 εἰς Κόρινθον καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τοῦ Ἰσθμοῦ φανοὶ ἔγχρωμοι.

Προϊόντα. Εἰς τὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐφρόρους πεδινάδας εὐδοκμοῦν κυρίως ἢ σταφίς ἐκ τῆς ὁλοίας παράγοντα κατ' ἔτος περὶ τὰ 300 ἑκατομ. ἐνετ. λιτρῶν εἰρησῶς κατανεμόμενα κατὰ τὰς κυριωτέρας περιφορίας ὡς ἑξῆς : Πάτρα 160 ἑκατ. ἐνετ. λίτρ., Πύργος 90 ἑκ. ἐνετ. λίτρ., Καλάμια 30—35 ἑκ. ἐνετ. λίτρ., Κόρινθος 28 1/2 ἑκατ. λιτρῶν, Μεσσηνία 10 ἑκατ. ἐνετ. λιτρῶν. Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ τὴν ἐλαχίστην ποσότητα Γύθειον καὶ Ἀργολίδος. Ἐκ δὲ Ναυπλίου εἰσέρχεται ἰδίως εἰς Ἀγγλίαν σουλτανίνα 1 1/2 ἑκατ. κοιλὰ. Ἐπίσης εὐδοκμοεῖ ἢ ἀμπελος σχεδὸν πανταχοῦ, ὃ δὲ παραγόμενος οἶνος εἶναι ἀρίστος. Τοιοῦτοι οἶνοι ἐκτιμῶνται πολὺ ὁ μέλας τῶν Πατρῶν ὁ καλούμενος μαυροδάφνη τοῦ ὁποῖου γίνεται καὶ μεγάλη ἐξαγωγή εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Τοῦτο δὲ φαίνεται ἔχον ἑλ' ἄμην του καὶ ὁ ποιητὴς ὅταν ἔψαλλε :

»Τῆς Πάτρας τὰ κρασσοπουλιὰ
»τῆς πόλεως τ' ἀργαστήρια.

Μικρὰν ἐπίσης ποσότητα οἴνων παράγει ὁ Πύργος. Γλυκὸς δὲ ἀρηνίωτον ἀρίστης ποιότητος παράγει ἢ Τρίπολις, ἐκ τοῦ γλεύκους δὲ τούτου παράγεται καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σιμπιάνια.

Ἐκτὸς τῆς ἀμπέλου εὐδοκμοεῖ ἢ ἐλαία ὡς ἐν Πάτραις, Πύργῳ, ἰδίως δὲ ἐν Σαίωρῃ, ὑπολογιζομένης τῆς παραγωγῆς ἐλαίου καθ' ὅλην τὴν Λακωνίδα εἰς 4.000.000 περίπου, εἰς Γύθειον καὶ Ὄτζολον 1.500.000 καὶ εἰς Ἐπίδαυρον Αἰμηρῶν 1 ἑκατομμύριον ὀκάδων. Ἐν Κόρινθῳ ἢ ετησίᾳ παραγωγῇ ὑπολογίζεται εἰς 2 ἑκατομ. ὀκάδας. Καλάμια—Μελιγαλὰ 14 ἑκατομ. ὀκάδες. **Τὰ σῦκα.** Ταῦτα ἰδίως παράγονται καὶ σπασεῖζονται ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Μάνῃ 20-25 ἑκατομ., ὅκ. γίνεται δὲ ἐξαγωγή τούτων ἐκτὸς τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς Εὐρώπην καὶ Τουρκίαν κτλ. Ἐπίσης ἢ **ρητίνη, τὰ εσπεριδοειδῆ** (ἰδίως ἐν Ἀργολιδοκορινθίᾳ ὑπολογιζομένων τῶν πορτοκαλίων καὶ λεμονίων εἰς 31 ἑκατομμύρια περίπου, αἱ ὁπώρα (Πάτρα, Καλάμια, Ναύπλιον κτλ.) **Δημητριακὰ, βούτυρον, ἔριον, βέρματα, τυρόν,** (Ἀργολιδοκορινθίαν—Ναύπλιον) ὁ καλούμενος Βεῖζά ἐξαγόμενον εἰς Ἀμερικὴν καὶ Ἰταλίαν (Πάτρα) ὁ λευκὸς τυρὸς ἐξαγόμενος ἐπίσης εἰς Ἀμερικὴν καὶ Ἰταλίαν καὶ ἄλλας χώρας. **Ὄσπρια, κριθῆ** (ἰδίως ἐν Ἀργολιδοκορινθίᾳ 6 ἑκατομ. ὅκ. **ἀραβόσιτον,** (ἰδίως ἐν Ἀργολιδοκορινθίᾳ 2 ἑκατομ. ὀκάδες) **σίτον** (ἰδίως ἐν Ἀργολιδοκορινθίᾳ 14 ἑκατομ. ὅκ.) **Καπνὰ** ὀλίγα ἐξαγόμενα εἰς Ρουμανίαν, Τύνηδα, Βέλγιον (Ἀργολιδοκορινθίας 300.000 κοιλὰ) **γλυκορριζαν, ἀν-**

θρακα, βαλανίδια κλπ. Εἰς δὲ τὰ πτωχὰ καὶ ὄρεινά μέρη τρέφονται πολλοὶ ἀγέλαι προβάτων καὶ αἰγῶν ὑπάρχουν δὲ καὶ ἐκτεταμένα δάση κυρίως ἐλατῶν καὶ πεύκων.

Ἄλλα προϊόντα. Ἡ Πελοπόννησος λόγῳ τῆς περιβροχούσης αὐτὴν θαλάσσης ἔχει ἀξιολόγους καὶ σπουδαίας λιμνοθαλάσσας ὡς π.χ. τοῦ Καϊάρα, Ἀγουλινίτης, Μουριάν (πλησίον τοῦ Πύργου) καὶ ἄλλας οὗτω δὲ ἔχει καὶ ἀξιόλογα ἰχθυοτροφεῖα μὲ τὰ ὁποῖα τροφοδοτεῖται ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἀκόμη καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι. Σπουδαιότατα δὲ εἶναι τὰ ἰχθυοτροφεῖα τοῦ Πάτου.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως τὸ ἑξαγωγικὸν τοιοῦτον εἶναι ζωηρότατον, ὡς κυριότερα δὲ κέντρα κινήσεώς του ἔχει τὰς Πάτρας, Καλάμιας, Κατιάκωλον—Πύργον. Λύματα δὲ ἤδη νῦν προστεθῆ καὶ ἡ δημιουργία τοῦ λιμένος Λιγίου. Ἐκ τῆς ζωηρότητος ταύτης τοῦ Ἐμπορίου ἐν Πελοποννήσῳ ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη δημιουργίας Ἐμπορικῶν Σχολῶν διὰ τὸν ὅσον ἔνθεν ἐντελέστερον καταρτισμὸν τῶν νέων εἰσερχομένων εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἤδη μεγάλας ἀπαιτήσεις λόγῳ τοῦ μεγίστου κύκλου τῆς ἀναπτύξεώς του καὶ τῶν νέων ἀναγκῶν του.

Ἐμπορικαὶ πανηγύρεις. Πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἑλλάδος ἐργασιῶν τοῦ ἔμπορίου ἐδημοσιώθησαν διάφοροι πανηγύρεις κατὰ πόλεις ὧν ἀξιολογότερα εἶναι αἱ ἑξῆς; Μισορῶ 26—30 Ἀυγούστου ἐμπορικὴ καὶ ζωοπάζαρον, ἔχουσα τὴν ἀρχὴν τῆς αἰῶς Τουρκοκρατίας. Καλαμῶν 24 Ἰουνίου. Ναυπλίου 29 Νοεμβρίου. Τριπόλεως τὴν 50ην ἡμέραν τοῦ Πάσχα διαρκούσαν 8 ἡμέρας. Ἐκτὸς δὲ τούτων συνέστησαν καὶ ἐβδομαδιαῖα ἀγοραὶ κατὰ πόλεις λειτουργοῦσαι κατὰ διαφόρους ἡμέρας ἐκείστης ἐβδομαΐδος.

Βιομηχανία καὶ Βιοτεχνία. Ἐλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἰδίως δέον ν' ἀναφέρωμεν κατ' ἀρχάς τὰ δύο μέγιστα ἐργοστάσια παραγωγῆς χάρτου Πατρῶν (Ἐ. Λαδοποιῶλον καὶ Σα) καὶ Λιγίου (Πάπυρος), λειτουργοῦντα μὲ καλὰς ἐργασίας καὶ ἀπασχολοῦντα χιλιάδας ἐργατῶν περίου. Ἐκτὸς τούτων ἀνεπτύχθη ἐπί πλέον ἡ βιομηχανία τῆς σταυρίδος, ἡ βιομηχανία τῆς μετῆξης ἢ μεθασίας προόδους ἐπιδεικνύει ἰδίως ἐν Καλάμιας (μετὰ 35.000 χιλιόγραμμα κοικουῖα) Ἐπίσης ἐν Σπάρτῃ μὲ παραγωγὴν 10-20 ὀκ. μετῆξης ἡμερησίως καὶ ἀπασχολομένων εἰς ἐργαστήρια χιλιάδων ἐργατῶν. Ἐπίσης ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία Ἀνθονέου (ροδόσταγμα) ἐν Σπάρτῃ, ἡ βιομηχανία καμπανίτου (Τρίπολις). Ἡ βιοτεχνία τῶν ταπήτων μὲ μέγιστα ἐργοστάσια ἐν Τριπόλει γινομένης ἐξαγωγῆς εἰς Ἑνδρώπην καὶ Ἀμερικὴν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπαγγέλματα π.χ. σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, νάρθηος καὶ τριγίας, βυρσοδεψεία, ἀγγειοπλαστεῖα, ἐργοστάσια ἀεριούχων ποτῶν, βερνίκων, βιαρεῖα, βυρελοποιεῖα, ἐργοστάσια ζαχαροπλαστικῆς καὶ μαρμαλάδων, συντηρημένων τροφῶν καὶ λαχανικῶν (τορροσί, κονσέρβια Ναυπλίου), ἐργοστάσια πάγου, ζύθου, μακαρονοποιεῖα, (Πάτρα) ἐργοστάσια Ἀφροφωτος, Πλεκτρικοῦ, ἐξ ὧν σπουδαιότερα τὰ ἐν Πάτρας τοιαῦτα τῆς Πλεκτρικῆς Ἐταιρίας Γλαῦκος, κινούμενα διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁμοῦ ποταμοῦ, βυρσοδοδεψεῖα, ἐλαιοτριβεῖα, ἐλαιουργία, λιθογραφία φλα-

ντλοποιεῖα, ἐργοστάσια Μωσαϊκῶν πλακῶν, πυρηνelaiουργία, μελισσοκομεία, τυροκομεία, βιοτεχνικά ἐργαστήρια Γαϊτανίων καὶ τεχνολίων (Πιάραι, Καλάμας, Τρίπολις).

Ναυτιλία. Ὁργανωθείσης ἐπὶ τὰ βελτίω τῆς διεξαγωγῆς τῆς τῆς ὑπηρεσίας ταύτης πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ἀπαρατήτων διὰ πάσας τὰς μορφὰς τῆς ναυτιλιακῆς κινήσεως κατορθώθη τελευταίως ἡ συγκέντρωσις τῶν στοιχείων τούτων, περιλαμβανομένων ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ τῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἰστιοφόρων, τὰ ὅποια ἢ ἐξυπηρετοῦσι τὸ ἐμπόριον ἀνὰ τὰς Ἑπειρωτικὰς καὶ Νησιωτικὰς παραλίας ἢ προσορμίζονται τυχαίως ἢ ἐξ ἀνάγκης ἢ λόγῳ ἀλείας. (Ἡ ναυτιλιακὴ κίνησις περιλαμβάνει α.) τὴν ἐμπορικὴν β.) τὴν ἐκ προσορμίσσεων καὶ γ.) τὴν λόγῳ ἀλείας. Ἡμῶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλιακὴ κίνησις μας καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ ἐνασκουμένα ὑπὸ πλοίων τὰ ὅποια κατὰ μὲν τὸν κατάπλου ἐκφορτώνουσι ἐμπορεύματα ἢ ἐπιβίτας, κατὰ δὲ τὸν ἀπόπλου παραλαμβάνουσιν ἐμπορεύματα ἢ ἐπιβίτας.

Ἡ τελευταία στατιστικὴ τῆς ναυτιλιακῆς κινήσεως συμπληρωθεῖσα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1931 καὶ ἀφορῶσα τὸ 1930 ἔχει ὡς ἑξῆς: Γενικὴ ναυτιλιακὴ κίνησις εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας 79.997 πλοῖα, καθαρῶς χωρητικότητος 41.071.050 κόρων καὶ πληρώματος 2.288.573. Κατὰ τὸ 1930 παρατηρεῖται αὐξήσις τῆς ναυτιλιακῆς κινήσεως τόσον διὰ τὰ πλοῖα ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἐπιβίτας καὶ ἐλάττωσιν κατὰ τὸ φορτίον.

Ἐν τῷ λιμένι Πατρῶν κατὰ τὸ 1930 (τελευταῖον στατιστικὸν ἔτος) κατέπλευσαν:

1ον) Ἀτμόπλοια φορητὰ ἐν ὄλῳ 3.158 ἦτοι διεθνοῦς σημαίας 276, λόγῳ προσεγγίσεως ὅμοια 146, ἀτμοπλοῖας ἑλληνικῆς 2.729, καὶ 2 ἰταλικῆς, χωρητικότητος καθαρῶς 1.770.965 κόρων μὲ 86.492 τόννους ἐμπορευμάτων ἐξωτερικοῦ καὶ 29.344 τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐπιβίτα ἐξωτερικοῦ 4.015 καὶ ἐσωτερικοῦ 79.641 καὶ μὲ ἀριθμὸν πληρωμάτων 116.373. Ἀπέπλευσαν δὲ 3.063 κόρων 1.611.840 μὲ ἐμπορεύματα ἐξωτερικοῦ τόννους 62.352 ἐσωτερικοῦ δὲ 14042. Ἐπιβίτα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ 7.547, ἐσωτερικοῦ 95.916 καὶ πληρώματα 112.141.

2ον) Ἰστιοφόρα φορητὰ ἐν ὄλῳ 3657 ἦτοι διεθνοῦς σημαίας 41, λόγῳ προσεγγίσεων ἑλληνικὰ καὶ ξένα 12, ἀτμοπλοῖας ἑλληνικῆς καὶ ξένα 451, καὶ ἑλληνικὰ 3227, χωρητικότητος καθαρῶς κόρων 1.801.594 μὲ ἐμπορεύματα ἐξωτερικοῦ 93.055 τόν. ἐσωτερικοῦ 55.597 ἐπιβίτας ἐξωτερο. 4.015 ἐσωτερο. 79.643 καὶ πληρώματα 119.619 Ἀπέπλευσαν δὲ 3290 χωρητ. 1.625.441 κόρων καὶ ἐμπορεύματα ἐξωτερικοῦ 62.906 ἐσωτερικοῦ 24.748, ἐπιβίτας ἐξωτερικοῦ 7.547, ἐσωτερικοῦ 95.610 καὶ πληρώματα 113.752.

Ἄφορτα πλοῖα κατέπλευσαν ἐν ὄλῳ 227 χωρητικότητος 331.675 κόρ. μὲ πληρώματα 8.611. Ἀπέπλευσαν δὲ 321 χωρητικότητος 411.650 μὲ πληρώματα 11537. Ἰστιοφόρα ἄφορτα κατέπλευσαν 84 χωρητικότητος 6.898 μὲ πληρώματα 365, ἀπέπλευσαν δὲ ὅμοια 355 χωρητικότητος κόρων καθαρῶν 21.625 μὲ πληρώματα 1555. Ἦτοι ἐν ὄλῳ κατέπλευσαν ἀτμόπλοια 3380 ἀπέπλευσαν 3384. Ἰστιοφόρα δὲ 3968 καὶ ἀπέπλευσαν 3966.

Ἐν τῷ λιμένι Καλαμῶν κατὰ τὸ 1930 (τελευταῖον στατιστικὸν ἔτος) κατέπλευσαν

1ον) Ἀτμόπλοια ἔμφορτα ἐν ὄλῳ 387, ἦτοι διεθνoῦς σημαίας 51, λόγω προσεγγίσεως ὄμοια 112, ἀκτοπλοίας ἑλληνικῆς 224 χωρητικότητος καθαρῶς κόρων 291.632 μετὰ 81.133 τόννους ἔμπορευμάτος ἔξωφρεζικοῦ 10612 ἔσωφρεζικοῦ, ἐπιβάτας ἔσωφρεζικοῦ 2982 καὶ ἀριθμὸν πληρωμάτων 10.796. Ἀπέπλευσαν δὲ 369 χωρητικότητος καθαρῶς 252.891, μετὰ ἔμπορευμάτα 36.434 τόννους, ἔσωφρεζικοῦ τόν. 19.981, ἐπιβάτας ἔξωφρεζικοῦ 6, ἔσωφρεζικοῦ 1.355 καὶ πληρώματα 10.362.

2ον) Ἰστοφόρα ἔμφορτα ἐν ὄλῳ 570 ἦτοι διεθνoῦς σημαίας 2, λόγω προσεγγίσεως ὄμοια 2, ἔνεκα ἀκτοπλοίας ἑλληνικῆς 179 καὶ ὕλο ἑλληνικὴν σημαίαν 411 χωρητικότητος καθαρῶς τόννων 301.749 μετὰ ἔμπορευμάτα ἔξωφρεζικοῦ τόν. 81.283 ἔσωφρεζικοῦ 23.361, ἐπιβάτας ἔξωφρεζικοῦ 1, ἔσωφρεζικοῦ 2.982 καὶ μετὰ πληρώματα 11.570. Ἀπέπλευσαν δὲ 544 χωρητικότητος καθαρῶς κόρ. 263514 μετὰ ἔμπορευμάτα ἔξωφρεζικοῦ 36124 ἔσωφρεζ. 31.643, ἐπιβάτας ἔξωφρεζικοῦ 6 ἔσωφρεζ. 4.355 καὶ πληρώματα 11.166.

3ον) Ἐμφορτα ἀτμόπλοια κατέπλευσαν ἐν ὄλῳ 99 χωρητικότητος καθαρ. κόρ. 107.204, μετὰ πληρώματα 2541. Ἰστοφόρα ἔμφορτα κατέπλευσαν 180 καθαρ. χωρητ. κόρ. 113.101 μετὰ πληρώματα 2965. Ἀπέπλευσαν δὲ 211 χωρητ. καθαρ. 164.557 μετὰ πληρώματα 3547.

Διεξήχθη δὲ ἡ κίνησις αὕτη ἐν τῷ λιμένι Πατρῶν μετὰ τῆς Αἰγύπτου Ἀλβανίας, Ἀλγερίου, Ἀργεντινῆς, Βελγίου, Βουλγαρίας, Βραζιλίας, Βρετανικῆς Ἀφρικῆς, Γαλλίας, Γερμανίας, Γιουγκοσλαβίας, Ιαπῶν, Λωδευκανήσου, Ἡν. Πολιτειῶν, Ἰσπανίας, Ἰταλίας, Καναδῶν, Κύπρου, Μαρόκου, Μ. Βρετανίας, Ὀλλανδίας, Πορτογαλλίας, Ρουμανίας, Ρωσσίας, Σουηδίας, Τουρκίας.

Ἐκ Καλαμῶν μετὰ τῆς Αἰγύπτου, Ἀλγερίου, Ἀργεντινῆς, Βελγίου, Βρετανικῆς Ἀφρικῆς, Γαλλίας, Γερμανίας, Γιουγκοσλαβίας, Ἡν. Πολιτειῶν, Ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν, Ἰταλίας, Καναδῶν, Κύπρου, Μαρόκου, Μεγάλης Βρετανίας, Ὀλλανδίας, Ρουμανίας, Ρωσσίας, Σουηδίας καὶ Τουρκίας.

Παρατηρήσεις. Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐπὶ τῇ βίσει τῶν στατιστικῶν δεδομένων ἰδίᾳ τοῦ ἔτους 1929 παρατηρήθη κατὰ τὸ ἔτος 1930 αἰξήσις κατὰ 9,69 ο)ο διὰ τὰ πλοῖα 3,51 ο)ο διὰ τὴν χωρητικότητα, 17,51 ο)ο διὰ τοὺς ἐπιβάτας, 10,12 ο)ο διὰ τὸ πλῆρωμα καὶ ἐλάττωσις κατὰ 9,08 ο)ο διὰ τὸ φορτίον.

Διοικητικὴ διαίρεσις Ἡ Πελοπόννησος ἤδη διαφεύεται εἰς 6 Νομοὺς ἦτοι

Ἀχαΐας, συνορεύειν πρὸς Α. μετὰ τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρὸς ΝΑ. μετὰ τὸν νομὸν Ἀρκαδίας, Ν. μετὰ τὸν νομὸν Πλείας, Α. μετὰ τὸ Ἴονιον πέλαγος, Β. μετὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Ἀργολίδος-Κορινθίας, συνορεύειν Α. μετὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, Α. μετὰ τοὺς νομοὺς Ἀρκαδίας καὶ Ἀχαΐας, Β. μετὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, καὶ Ν. μετὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ τὸν νομὸν Ἀρκαδίας.

Ἀρκαδίας, συνορεύει ΝΑ. μετὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ΒΑ. μετὰ

τὸν νομὸν Ἀργολιδο-Κορινθίας. ΒΑ. μετὰ τῶν νομῶν Ἀχαΐας καὶ Ἰπλείας καὶ Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας καὶ Λακωνίας.

Ἰπλείας, συνορεύων πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, Α. μετὰ τὸν νομὸν Ἀρκαδίας, Ν. μετὰ τὸν νομὸν Μεσσηνίας, καὶ Α. μετὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Λακωνίας, συνορεύων Α. μετὰ τοῦ Διγαίου πελάγους, Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας καὶ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Μεσσηνίας, συνορεύων Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας καὶ Λακωνίας, Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἰπλείας καὶ Ν. καὶ ΝΑ. μετὰ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ Α. μετὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

